

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 053 «Психологія»
за освітньою програмою «Психологія»
на тему: «Психологічні особливості професійного самовизначення
особистості»

Виконавець:

студентка 6 курсу 12 групи
центру заочної та вечірньої
форми навчання

Асєєва Христина Іванівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри МППП

Яцишина Анастасія Миколаївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблема визначення професійного шляху особистості є предметом чисельних досліджень. До сьогоднішнього часу вільний вибір професії майже не існував, а рішення про професійний шлях найчастіше приймалося з урахуванням соціального статусу та класової приналежності людини, а також за патріархальними нормами суспільства. З розвитком суспільства і економіки проблема вибору професії ставала все складнішою, з'являлися нові фактори, що впливали на цей вибір, і перед кожним наступним поколінням виникали нові виклики. Індустріальна революція породила ринок праці та нові професії, що призвели до проблем пошуку роботи та необхідності професійної підготовки. Зміна історичного контексту суттєво розширила спектр доступних професійних шляхів.

Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що, незважаючи на постійний інтерес дослідників до проблеми професійного самовизначення особистості, поки що не існує єдності у визначенні змісту цього поняття та закономірностей самого процесу. Існує два основних підходи: соціологічний і психологічний. З соціологічної точки зору, самовизначення особистості розглядається через її взаємодію з оточуючим середовищем загалом і відображає вступ людини до певних соціальних структур та сфер життя, а також її стабілізацію в цих соціальних структурах і сферах. Різновиди самовизначення, такі, як: професійне, особистісне, сімейне тощо, відповідають різним типам цих структур і сфер життя. Критеріями самовизначення можуть бути включення людини до різних сфер життя, а також ключові події у її житті, наприклад: вступ до навчального закладу, розвиток професійної кар'єри, укладення шлюбу тощо, які відображають ці включення і є етапами самовизначення. Психологічний підхід акцентується на вивченні психологічних механізмів процесу самовизначення, які визначають включення в соціальні структури та сфери життя і формують конкретний стан самовизначення особистості. Саме це призвело до вибору теми дипломної роботи: «Психологічні особливості професійного самовизначення особистості».

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості професійного самовизначення особистості.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати та узагальнити теоретико-методологічні підходи до вивчення феномену професійного самовизначення;
2. Здійснити теоретичний аналіз літератури щодо проблеми професійного самовизначення особистості;

3. Розробити програму емпіричного дослідження, вибрати відповідну мету та систему дослідницьких процедур, спрямованих на вивчення професійного самовизначення особистості;

4. Провести експериментальне дослідження особливостей професійного самовизначення особистості;

5. Сформулювати рекомендації щодо покращення професійного самовизначення особистості.

Об'єкт дослідження – професійне самовизначення особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості професійного самовизначення особистості.

Методи дослідження. Для досягнення мети та поставлених завдань дослідження використовувалися наступні методи: теоретичні (вивчення та систематизація теоретичних джерел), практичні (спостереження, опитування, бесіда, психолого-педагогічний експеримент) та метод статистичної обробки даних (метод поперечного зрізу, методи математичної статистики). У психодіагностичний комплекс увійшли: Диференційнодіагностичний опитувальник Є. О. Клімова (ДДО); методика «Опитувальник професійних переваг» (І частина модифікації тесту Дж. Голланда); діагностична методика «Професійна готовність» (А.П. Чернявська); методика «Мотивація навчання у ЗВО» (Т.І. Ільїна).

Вибірку склали студенти Одеського національного економічного університету. Загальну вибірку дослідження склало 50 осіб, віком від 17 до 18 років.

Теоретичне значення дослідження полягає в розгляді психологічних особливостей самовизначення особистості.

Практичне значення Зазначеним комплексом методик можуть користуватися психологи та педагоги для діагностики рівня професійної самовизначеності особистості. Результати дослідження можуть бути застосовані для модернізування процесу підготовки самовизначення професійної готовності особистості.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретичне значення, практичне значення роботи і методи дослідження.

У першому розділі «Теоретичний аналіз проблеми професійного самовизначення особистості» розкрито, що професійне самовизначення

особистості є тривалим суб'єктивно-об'єктивним процесом, який характеризується поетапним узгодженням професійно-психологічних можливостей індивіда зі змістом і вимогами професії на ринку праці. Цей процес відображає соціальний розвиток особистості, а також її потреби в самоактуалізації та самореалізації.

Обирання професії є досить складним процесом, який потребує врахування багатьох різних аспектів. Є. О. Клімов виділив вісім факторів, що можуть впливати на цей вибір: думка батьків та старших членів сім'ї; думка друзів; думка вчителів у школі; особисті професійні плани; здібності; рівень соціального визнання; знання про професію; нахили. Специфіка професійного самовизначення на студентському етапі полягає в тому, що вибір професії вже зроблено, але він ще не завершений; він може бути переглянутий у світлі нового досвіду, тому майбутня професійна кар'єра людини не обов'язково пов'язана зі спеціалізацією, обраною в студентські роки.

Таким чином, майбутній професійний шлях людини не обов'язково пов'язаний зі спеціалізацією, обраною в університеті. Інша особливість полягає в тому, що у період студентства накопичується перший освітній та професійний капітал, набувається перший досвід професійної діяльності та розширюються уявлення про професію, яку необхідно здобути.

Отже, враховуючи вище наведене, суб'єкт самовизначення – це студент, який знаходиться між минулим (вже зробленим) вибором університету і спеціальності та майбутнім вибором і майбутнім вибором професії.

Тому, акцентом в обраному дослідженні є задоволеність вибору університету та професії, цінності, які подалі мотивують вибір майбутньої роботи, та професійне планування.

У другому розділі «Організація та методи емпіричного дослідження особливостей професійного самовизначення особистості» були проаналізовані основні компоненти професійного самовизначення респондентів, що дало змогу виявити ключові аспекти їхньої готовності до обраної професійної діяльності. Методика «Професійна готовність» показала, що більшість учасників мають середній рівень автономності, що свідчить про їхнє прагнення до самостійності та ініціативності, але водночас вказує на деякі труднощі у визначенні цілей та реагуванні на зовнішні впливи. Результати за шкалою «Інформованість» виявили, що 80% респондентів не мають достатнього розуміння специфіки обраної професії, що підкреслює необхідність поглиблення знань у цій сфері для ефективного самовизначення.

Аналіз показників за шкалами «Прийняття рішень» та «Планування» вказує на недостатню сформованість навичок ухвалення рішень у ситуаціях невизначеності та вміння планувати кар'єрні цілі. Більшість учасників

дослідження продемонстрували середні результати в цих аспектах, що підкреслює важливість стимулювання розвитку навичок прийняття рішень та стратегічного планування у навчальному процесі. Шкала «Емоційне ставлення» продемонструвала наявність переживань і зацікавленості в професійному становленні у більшості респондентів, що свідчить про емоційну залученість у процесі самовизначення.

Дослідження мотиваційних компонентів виявило, що домінуючим мотивом є прагнення до здобуття знань, що перевищує інтереси, пов'язані з отриманням диплому чи опануванням професії. Це свідчить про цінність навчального процесу як такого, однак вказує на необхідність посилення акценту на практичних аспектах професійної підготовки.

Результати за методикою «Диференціально-діагностичний опитувальник» Є. О. Клімова показали, що більшість респондентів виявляють схильність до професій, пов'язаних із соціальною взаємодією, що підкреслює важливість розвитку комунікативних навичок. Кореляційний аналіз продемонстрував наявність позитивних зв'язків між різними типами професійних інтересів, вказуючи на можливість інтеграції знань і навичок у різних сферах для досягнення успіху у професійному житті. Таким чином, результати дослідження підкреслюють потребу в комплексному підході до професійного самовизначення студентів, включаючи розвиток інформованості, навичок планування та ухвалення рішень, а також емоційної залученості у процес навчання та професійної підготовки.

Крім того, виявлені результати за методикою «Опитувальник професійних переваг» підтверджують різноманітність професійних інтересів респондентів, що може бути використано для налаштування освітніх програм, орієнтуючи їх на потреби та схильності студентів. Значна частка учасників, які виявили інтерес до типу "людина — людина", вказує на те, що соціальна складова діяльності є важливою для молоді. Однак це також вказує на потребу в розвитку програм, що сприяють формуванню практичних навичок і здатностей, які знадобляться в обраних сферах.

Дослідження також підкреслює важливість інтеграції навчального процесу з реальними умовами професійної діяльності, що може включати стажування, практики та проекти, спрямовані на розвиток навичок, які оцінюються на ринку праці. Розробка програм професійної орієнтації та консультування може суттєво покращити рівень інформованості студентів про можливі кар'єрні шляхи та специфіку професій.

Загалом, результати дослідження підтверджують, що професійне самовизначення є багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу, включаючи розвиток мотивації до навчання, професійних інтересів,

навичок саморегуляції та емоційної залученості. Успішна інтеграція цих компонентів може значно підвищити ефективність професійної підготовки студентів та їх готовність до викликів сучасного ринку праці. Врахування отриманих даних має стати основою для подальших досліджень у цій сфері, а також для розробки рекомендацій щодо удосконалення навчальних програм у вищих навчальних закладах.

Крім того, результати свідчать про важливість адаптації освітніх підходів до специфічних потреб студентів, зокрема в аспектах автономності та планування кар'єри. Багато учасників продемонстрували середні показники у цих сферах, що вказує на необхідність впровадження тренінгів і курсів, які б розвивали ці навички, сприяли формуванню чітких цілей та планів на майбутнє.

У третьому розділі «Психокорекційна програма усвідомленого формування у особистості професійного самовизначення» розроблено та впровадженню рекомендації і методи для покращення професійного самовизначення особистості є важливим аспектом у підготовці молоді до успішної кар'єри. Процес самовизначення повинен базуватися на глибокому самопізнанні, усвідомленні індивідуальних здібностей, інтересів та цінностей, а також на актуальній інформації про ринок праці та вимоги до професій. Використання інноваційних методів, таких як профорієнтаційні тести, моделювання професійних ситуацій, індивідуальні та групові тренінги, сприяє подоланню емоційних бар'єрів, підвищенню мотивації і формуванню позитивної самооцінки.

Ефективність професійного самовизначення значною мірою залежить від підтримки з боку соціального оточення, зокрема батьків, наставників і професійних консультантів. Залучення сучасних цифрових технологій також є важливим чинником, що дозволяє учням і студентам краще орієнтуватися в можливостях, які пропонує ринок праці.

Таким чином, комплексний підхід до професійного самовизначення сприяє усвідомленому вибору професії, підвищенню внутрішньої мотивації та успішній адаптації молоді до умов сучасного професійного світу.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено особистісне та професійне самовизначення у юнацькому віці, зокрема його емоційні, когнітивні, ціннісні та конативні аспекти. Розроблено діагностичний інструментарій і тренінгову програму. Аналіз теорії показав, що самовизначення триває все життя та пов'язане з формуванням особистісної позиції, усвідомленням ролі в суспільстві,

розвитком самосвідомості та автономності. У ранній юності формується цілісний образ «Я», що поєднує відчуття унікальності, інтерес до самопізнання та прагнення до саморозвитку.

Емпіричне дослідження охопило опитування, тестування та експерименти, зокрема методики Клімова, Голланда, Чернявської та Ільїної. Виявлено, що більшість студентів мають середній рівень автономності та тяжіють до професій із соціальною взаємодією, що підкреслює потребу в розвитку комунікативних навичок. Аналіз мотивації засвідчив, що студенти цінують процес навчання, а не лише здобуття диплому.

Загалом успішне професійне самовизначення залежить від комплексного підходу, що включає розвиток теоретичних знань, практичних навичок і підтримку освітніх установ для формування адаптивних і компетентних фахівців.